

Aurelia KOTKIEWICZ
UP Kraków

NEOFILOLOGIE NA PRZEŁOMIE WIEKÓW

Neofilologie na przełomie stuleci. Najnowsze tendencje w literaturze, językoznawstwie, przekładzie i glottodydaktyce, red. P. Sznurkowski, E. Pawlikowska-Asendrych, B. Rusek, Częstochowa 2012, 590 s.

Interdyscyplinarny i interkulturowy charakter recenzowanego tomu wskazuje na jego zasadniczy cel, jakim jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o status i zadania współczesnej humanistyki w epoce narastających problemów społecznych, narodowościowych, dominacji współczesnych mediów, kształtujących obraz naszej rzeczywistości. Szerokie spektrum problematyki, podejmowanej przez autorów zamieszczonych w tomie artykułów, odzwierciedla przemiany społeczno-kulturowe w Europie, których jesteśmy świadkami w ostatnich dwóch dziesięcioleciach. W rejestrowaniu owych przemian miejsce szczególne zajmuje współczesna myśl neofilologiczna. Prezentowane w tomie teksty dzielą się na cztery działy, poświęcone badaniom literackim, językoznawczym, translatologicznym i glottodydaktycznym.

Pierwszy z nich zawiera trzynaście artykułów, w których zasadniczym tematem rozważań jest sytuacja współczesnej literatury europejskiej, szczególnie niemieckiej i niemieckojęzycznej, funkcjonującej w dzisiejszych realiach rynkowych oraz, co istotne, poziom niezależności twórcy wobec nich. Obraz dzisiejszej literatury niemieckiej nie byłby wyczerpujący bez uwzględnienia fenomenu literatury niemieckojęzycznej. Dylematem podstawowym dla jej przedstawicieli jest problem tożsamości narodowej, analizowany w oparciu o kontekst kulturowo-historyczny. W prezentowanych tekstach znalazły również literackie sylwetki mało znanych lub zgoła zapomnianych pisarzy niemieckich, jak np. Maxa Geisslersa oraz pisarek niemieckich żydowskiego pochodzenia: Nelly Sachs, pierwszej niemieckojęzycznej laureatki literackiej Nagrody Nobla z 1966 r., czy Rahel Varnhagen von Anse, jednej z najważniejszych przedstawicielek niemieckiego życia literackiego w Ber-

linie przełomu XVIII i XIX. Dwa z tekstów prezentowanych w części literaturoznawczej podejmują problematykę *gender studies*. Refleksja nad płcią społeczno-kulturową, wyrażająca się w dyskursie pamięci i uzyskująca swoje realizacje artystyczne w warstwie językowych przedstawień, dotyczy twórczości austriackiego pisarza Arno Geigera. Związki pomiędzy językiem a płcią, sposób kształtowania się dyskursu płci analizowany jest również na przykładzie baśni polskich Moniki Rakusy. W pozostałych artykułach zostały zanalizowane wybrane zjawiska, kształtujące obraz współczesnej literatury hiszpańskiej i włoskiej. Przykładem rozrachunkowej (po frankistowskiej) literatury hiszpańskiej jest twórczość Juana Marsé; z perspektywy współczesnego dyskursu literacko-politycznego omawiane są losy galisyjskiej mniejszości narodowej i jej literatury, poddawanej procesowi przymusowej kastylizacji. Z kolei literatura włoska XX wieku, odzwierciedlająca postawy i styl życia młodej generacji Włochów, jawi się jako szczególna manifestacja jej buntu. Charakterystycznym zjawiskiem tej, i dodajmy, nie tylko tej literatury, odzwierciedlającej niepokój społeczny, jest jej „transmedialność” – dzieło literackie uzyskuje swoją kontynuację w postaci stron internetowych i blogów, prowadzonych przez czytelników. Te formy hybrydowe, charakterystyczne dla literatury sieci, niezależnie od miejsca i kraju jej powstania, wpływają na przeformułowanie pojęcia dzieła literackiego, a także roli artysty i odbiorcy. Stanowią też wyzwanie dla współczesnych badaczy.

Dwanaście artykułów, zamieszczonych w językoznawczym dziale książki, daje obraz najnowszych tendencji w lingwistyce europejskiej. Autorzy tekstów poszukują odpowiedzi na pytanie, jaka jest rola języka w rozumieniu i wyjaśnianiu świata w społeczeństwie postindustrialnym. Podłożem rozważań jest interdyscyplinarne podejście, oparte na poszukiwaniu związków pomiędzy lingwistyką a naukami społecznymi. Koncepcję lingwistyki zaangażowanej społecznie prezentuje między innymi argentyński filozof i teoretyk polityki Ernesto Laclau, dążący do stworzenia interdyscyplinarnej koncepcji analizy komunikatów językowych, uwzględniającej ich ukontekstowanie. Taki szeroki kontekst społeczno-kulturowy języka wyznacza lingwistce tekstu rolę łącznika między tradycyjnym językoznawstwem a psychologią, filozofią czy kognitywizmem. Ważnym problemem badawczym jest właśnie miejsce tekstu w aktualnej rzeczywistości naukowej i komunikacyjnej. Interesująco w kontekście społecznej użyteczności języka przedstawiają się rozważania, prowadzone na materiale niemieckich form grzecznościowych, dotyczące potencjału emocjonalnego ukrytego w słowie. Obiektem analiz jest język współczesnej komunikacji medialnej, omawiany w aspekcie produktywności tzw. „częstkowych skrótowców”, występujących w dzisiejszej prasie i Internecie, a także język reklamy niemieckiej budowany w oparciu o złożenia determinatywne. Prezentowane badania uwzględniają czynniki wpływające na interpretację znaczenia przekazu reklamowego.

Zainteresowania autorów zamieszczonych artykułów koncentrują się także wokół najnowszych słowników pedagogicznych, przeznaczonych dla uczących się języka niemieckiego oraz języka włoskiego. Ich analiza dokonywana jest pod kątem sposobu prezentacji haseł, uwzględniającego kontekst kulturowy, a także z punktu

widzenia sposobów rejestracji tych samych jednostek terminologicznych, z ukierunkowaniem na ujednolicenie zasad rejestracji słownikowej terminów wielowyrazowych.

Odrębnym omawianym zagadnieniem językoznawczym są zmiany zachodzące we współczesnym języku angielskim w aspekcie ustalonych standardów językowych, norm i wzorców, a także czynniki wpływające na efektywność komunikacyjną. Szczegółowo analizowana jest np. częstotliwość użycia, różnice semantyczne i stylistyczne złożzeń rzeczownikowo-rzeczownikowych oraz zestawień przymiotnikowo-rzeczownikowych w języku angielskim jako nazw pojęć abstrakcyjnych, instytucji, osób, przedmiotów. Obiektem analiz są również neologizmy, występujące w publikacjach anglojęzycznych, związanych z problematyką informatyczną, oraz zjawisko inkongruencji, przejawiające się w humorze Monty Pythona na poziomie mentalnym i semantycznym.

Kolejnym, tradycyjnym już wątkiem rozważań jest język jako nośnik stereotypów płciowych, będących zarówno wytworami rzeczywistości społeczno-kulturowej, jak i kreacją owej rzeczywistości. Analiza angielskich i polskich przysłów, powiedzeń i aforyzmów doprowadza do wniosku o podobieństwie w kreowanym przez nie językowo-kulturowym obrazie płci.

Trzeci dział zbioru zawiera trzynaście artykułów glottodydaktycznych, poświęconych problematyce nauczania języków obcych, ze szczególnym uwzględnieniem umiejętności mówienia. Autorzy zamieszczonych tekstów reprezentują interdyscyplinarne spojrzenie na proces nauczania, uwzględniające jego aspekt komunikacyjny, społeczny oraz psychologiczny. W kontekście współczesnego modelu andragogiki omówiona została specyfika nauczania języków obcych osób dorosłych, wynikająca z innych potrzeb oraz innych celów uczących się. W kręgu poruszanej problematyki znalazły się artykuły analizujące zarówno proces kształcenia nauczycieli w Niemczech i Anglii, jak i warsztat pracy nauczyciela, a więc stosowane przez niego metody nauczania oraz wykorzystywane pomoce dydaktyczne.

W kontekście dzisiejszej polskiej polityki oświatowej przeprowadzono analizę sposobu przeprowadzania zewnętrznych egzaminów językowych na różnych etapach nauczania. Wnioski są tu pozytywne: wzrosło zainteresowanie nauczycieli doskonaleniem kompetencji językowej uczniów, wprowadzone zostały jednolite kryteria ocen, wreszcie wyeliminowano czynniki pozaszkolne, które mogłyby wpłynąć na ocenę poziomu wiedzy ucznia.

Ciekawym aspektem współczesnych badań glottodydaktycznych jest analiza elementów krajoznawczych i kulturoznawczych wykorzystywanych w nauczaniu języków obcych. Wpływają one na wzrost umiejętności językowych, zwiększają motywację uczących się, kształtują ich tożsamość regionalną, zachęcając do zdobywania wiedzy przez doświadczenie. Wiedza o kulturze kraju języka docelowego jest składnikiem kompetencji interkulturowej uczącego się, uwrażliwia go na inną kulturę. Jako przykład mogą służyć współczesne Niemcy – uwzględnienie języka i kultury muzułmańskiej w nauczaniu staje się dzisiaj nieodzowne. Ważnym elementem w nauczaniu języka obcego, zwłaszcza w procesie recepcji tekstów obcojęzycznych,

jest rozwijanie leksykonu umysłowego uczących się, a więc zarówno jego wiedzy językowej, jak i wiedzy ogólnej. Skuteczne porozumiewanie się musi być oparte na kompetencji językowej i komunikacyjnej.

Rozwijanie umiejętności mówienia jest szczególnie ważne na etapie wczesnoszkolnym (od 6 do 8 lat). Na podstawie analizy wyników dzieci uczących się języka angielskiego według współczesnej metody eklektycznej w oparciu o Metodę Audio-lingwalną, Podejście Komunikacyjne, Metodę Reagowania Całym Ciałem, Podejście Narracyjne, dzieci osiągały lepsze rezultaty w tworzeniu słownictwa niż w tworzeniu struktur gramatycznych i wyrażen językowych. Jeśli chodzi o usprawnianie umiejętności mówienia u studentów, szczególnie w zakresie rozwijania u nich zdolności argumentowania, skuteczną okazała się metoda *Toastmasters*. W oparciu o nią studenci filologii romańskiej przyswajali sobie strategie perswazyjne, zaznajamiając się jednocześnie z francuskimi modelami retorycznymi. Efektywność procesu gлотodydaktycznego, uwzględniająca przede wszystkim sprawność komunikacyjną, powinna opierać się na różnych technikach i ćwiczeniach, wśród których wyróżnić trzeba reportaże zdjęciowy, interaktywne odgrywanie ról, podejście storyline, dziennik podróży wymyślonej, sketch według scenariusza. Alternatywą dla tradycyjnych ćwiczeń gramatycznych są też gry i zabawy gramatyczne, wpływające na motywację uczących się oraz wzrost ich sprawności mówienia. Walory edukacyjne Internetu w usprawnianiu procesu dydaktycznego są już dzisiaj nie do przecenienia. Nauczanie języka obcego w polskich szkołach może zatem odbywać się przez wykorzystanie narzędzi i aplikacji oferowanych przez sieć 2.0. Wśród nich wyróżnić trzeba np. aplikacje komputerowe do tworzenia tzw. map myśli, metoda WebQuest, Language Quest wspomagająca procesy myślowe ucznia oraz jego kompetencje językowe i społeczne.

Najskromniej w zbiorze reprezentowane są artykuły omawiające współczesne tendencje w translatoryce, zwłaszcza problem ekwiwalencji. Zdaniem niektórych badaczy termin ten, trudny do zdefiniowania, okazuje się mało przydatny zarówno dla teorii, jak i dla praktyki przekładu, nie jest też miernikiem jakości przekładu czy jego wierności wobec oryginału. Dużą rolę w przekładzie pełnią tzw. *cliché*, gotowe jednostki językowe. Wybór *cliché* musi uwzględnić ich specyfikę na trzech poziomach ekwiwalencji językowej: semantycznym, syntaktycznym i pragmatycznym. Zrozumienie tekstu obcojęzycznego, np. rosyjskich dokumentów, umów międzynarodowych czy korespondencji handlowej, powinno opierać się na takich *cliché* w języku docelowym, które są maksymalnie zbliżone do *cliché* języka źródłowego i wywołują te same konotacje.

Narzędziem pracy współczesnego tłumacza, usprawniającym proces tłumaczenia, jest komputer. Gwarantuje on dostęp do różnych programów, słowników, banków terminologicznych. Do takich aplikacji komputerowych wspomagających przekład należą CAT (Computer Aided Translation), Trados, Déjà Vu, Wordfast. Pomocnym może też być projekt Wydawnictwa Naukowego PWN Translatica, obsługujący cztery języki: angielski, niemiecki, rosyjski, polski. Różnorodne aplikacje

komputerowe dają tłumaczowi wiele możliwości, ale wymagają od niego stałego podnoszenia kwalifikacji. W dzisiejszym, zmieniającym się na naszych oczach świecie uczelnie kształcące tłumaczy muszą uwzględniać nowe technologie komputerowe.

Reasumując, opublikowane w tomie artykuły z dziedziny literaturoznawczej, językoznawczej, translatologicznej oraz glottodydaktycznej, wykorzystujące najnowsze osiągnięcia nauk filologicznych stanowią ważny przyczynek do badań nad zmieniającą się rzeczywistością. Walory poznawcze opisu podnosi ich interdyscyplinarny charakter.